

RAPORTAREA LA TRECUT ÎN MENTALITATEA LOCUITORILOR SUCEVEI LA ÎNCEPUTUL EPOCII MODERNE

Mircea Ignat

Acest studiu își propune să releve câteva aspecte din mentalitatea unei colectivități mărunte, cea târgoveștilor din Suceava, colectivitate silită și interesată să se raporteze la trecut, sub forma unor preocupări ce nu intră, de obicei, în sfera realizărilor istoriografice propriu-zise. Cadrul cronologic se înscrie între 1774 și începutul secolului al XIX-lea, deci în primele patru-cinci decenii de existență a Bucovinei habsburgice.

Locuitorii celor două ținuturi, Cernăuți și Suceava - care au format noua provincie imperială - s-au aflat, după 1774, într-o situație insolită: ei au fost siliți să se adapteze unei stăpâniri străine, ale cărei valori și norme le erau neînțelese, fiind derutați și mai mult de aplicarea reformelor iosefiniste¹. Pentru bucovinenii acelor vremuri s-a dovedit a fi un salt brusc dintr-un Ev Mediu de tradiție orientală într-o epocă modernă, de sorginte central-europeană. Pentru a înțelege unele aspecte ale acestei tranziții, nu lipsită de traume, este necesar să subliniem că anterior anului 1774 cele două ținuturi (Suceava și Cernăuți) care vor forma Bucovina, se aflau, din punct de vedere intelectual, la un nivel provincial obișnuit pentru Moldova la sfârșitul Evului Mediu. Mai mult chiar, odată cu trasarea noilor granițe, cu câteva notabile excepții (boierul Vasile Balș și episcopul Dosoftei Herescul), elitele sociale părăsesc Bucovina. Cele rămase nu erau, în bună parte, de etnie română, ceea ce explică dificilul și îndelungatul proces de închegare a unei clase capabile să dialogheze cu autoritățile habsburgice și să alcătuiască un program național coerent.

Cum s-a specificat, studiul nostru se referă numai la efortul de raportare la trecut pe care și-l asumă locuitorii Sucevei. Este necesar să subliniem încă de la început că în perioada la care ne referim istoria se află, în Bucovina, mai ales, în sfera intereselor practice. O instrucție istorică sistematică nu iese în evidență. Locul istoriei este inevitabil constrâns de precaritățile generale ale culturii și instrucției românești din acele vremuri cum, de altfel, se manifestă pe un spațiu mult mai larg². În ce măsură istoria a fost o componentă a spiritualității o să încercăm, în cele ce urmează să relevăm câteva fapte.

Raportarea la trecut a sucevenilor privește numeroase și diverse aspecte. Unul dintre acestea se referă la situația orașului anterioară anului 1774. Notabilitățile sucevene, ori de câte ori au avut prilejul, au subliniat ruinarea aproape totală a orașului înainte de anul amintit. "În urma pustiirilor de invazie, de ciumă, ... orașul a ajuns la 50 de case, după cum declara (în cursul anului 1815 - n.n.) mai jos iscălitul membru al sfatului comunal, Iwanovici, pe baza spuselor tatălui său"³. După 1774 colectivitatea sucevenilor era, deci, puternic traumatizată și în plin proces de refacere. În același timp, ea era conștientă de trecutul ei prosper pe care-l intuia după mulțimea ruinelor, mereu invocate ca dovezi ale unor timpuri de glorie. Situația este relevantă concis și obiectiv de generalul Enzenberg, dar este prezentă, în diferite forme, la toți fruntașii suceveni ori de câte ori aceștia s-au referit

¹ Mihai-Ștefan Ceașu, *Bucovina habsburgică de la anexare la Congresul de la Viena - Iosefinism și postiosefinism (1774 - 1815)*, Iași, 1998.

² Ștefan Lemny, *Sensibilitate și istorie în secolul XVIII românesc*, București, 1990, pp. 158 - 182.

³ Mihai Cărașu și Ștefan Lemny, *Un episod din trecutul bisericii Mirăuți - Suceava*, în "Mitropolia Moldovei și Sucevei", LII, 9-12, 1976, p. 774. Desigur cifra locuințelor este exagrat de mică, dar scăderea drastică a numărului de locuitori ai Sucevei în jurul datei anexării Bucovinei este evidentă în toate statisticile.

la trecut. Iată ce remarcă, în 1779, generalul-guvernator: "Suceava a fost mai înainte cel mai splendid loc de comerț, ceea ce e confirmat de 17 mari biserici demolate, o reședință princiară tot atât de măreață, împreună cu o cetate pe deal și tristele vestigii ale unor importante clădiri și încă foarte multe pivniți și bolți existente, chiar de 100 de trepte adâncime"⁴.

Într-o perspectivă istorică mai largă, decăderea treptată a orașului este prezentată de către notabilitățile târgului în fața Comisiei Aulice de Hotârnicie, în anul 1783⁵, în felul următor: "După ce însă Bogdan, un fiu al lui Ștefan cel Mare, s-a plecat pe sine și țara sa sub protecția armelor lui Soliman al II-lea, pe atunci învingătoare pretutindeni, s-a umplut acest oraș împreună cu întreaga țară de neliniști, care amenințau dintotdeauna Poarta, sub a cărei protecție se afla, Moldova devenea teatru de război, ori de câte ori polonii, tătarii, rușii, suedezii, ungurii etc. voiau să se măsoare cu Poarta, sau aceasta era în alianță cu una din aceste puteri. Repetatele năvăliri ale tătarilor, veșnica neliniște, timpurile războinice și consecințele inevitabile ale acestora, pustiirile, au adus aproape apusul său și orașul Suceava, care, către sfârșitul veacului trecut, pe timpul regelui polon Jan Sobieski, a primit ultima lovitură printr-o emigrare generală și prin mutarea scaunului domnesc și mitropolitan de la Suceava la Iași"⁶. Alte mărturii, pe care nu le mi cităm, se referă și la nenorocirile din secolele XVII și XVIII, astfel că, la 1783, în documentul mai sus citat, pe bună dreptate, se specifică următoarea stare de fapt: "Reședința curții ... a fost transformată împreună cu multe și frumoase biscri ortodoxe, armenesti și evanghelice într-o pustietate și frumoase uliți în pășuni pentru vite ..."

Merită să mai subliniem încă două aspecte ce se evidențiază în depoziția sucevenilor din documentul amintit. Primul privește originile îndepărtate ale orașului și celălalt se referă la starea de atunci a acestuia ca urmare a vieții sociale interne.

Iată ce afirmă reprezentanții Sucevei în documentul din 1783 privitor la originea orașului: "Fiind acesta întemeiat de **daci** (sublinierea noastră) și mărit de domnii de odinioară ai Țării Moldovei ...", ideie reluată și subliniată într-un pasaj ulterior: "Reședința curții ridicată de **daci** și refăcută de domnul Ieremia Movilă ..."⁷ Atribund atât de categoric o astfel de vechime orașului, notabilitățile lui dovedesc că au avut un contact direct cu

⁴ Vasile Gh. Miron, Mihai-Ștefan Ceaușu, Ioan Caproșu, Gavril Irimescu, *Suceava - File de istorie. Documente privitoare la istoria orașului (1388-1918)*, vol. I, București, 1989, p. 470 (citată în continuare *Suceava - File de istorie*).

⁵ Atragem atenția însă asupra unei importante categorii de documente bucovinene și anume hotarnicele întocmite între 1781 și 1787 de Comisia Aulică de Hotârnicie ce avea misiunea de a alcătui baza documentară necesară pentru introducerea cărții funciare, bază care să elimine interminabilele procese privind acest gen de proprietate (despre activitatea comisiei v. M. Ceaușu, *op.cit.*, pp. 98 -99). Astfel trebuia ca toți proprietarii, personal sau prin împuterniciți, să se prezinte cu acte doveditoare în fața comisiei amintite deplasată la fața locului. Pe lângă relevarea situațiilor atât de diverse ale proprietăților și ale diferitelor aspecte generate de regimul lor juridic, marea majoritate a documentelor, datorită și întrebărilor exprese ale comisiei, făc apel la istorie. Acest recurs la istorie este cu atât mai interesant cu cât el aparține unor categorii diverse de proprietari: împuterniciți ai clerului, boieri, dar și orașeni și chiar reprezentanți ai satelor. Astfel, acest fond arhivistic prezintă o importanță covârșitoare pentru reconstituirea mentalităților de recuperare a istoriei românilor din Bucovina la sfârșitul secolului al XVIII-lea. Din păcate, nu toate documentele au fost publicate, dar chiar și așa un studiu pe această bază ar releva fenomene de un deosebit interes istoriografic.

În ceea ce privește orașul Suceava, s-a publicat numai un extras din hotarnica sa întocmită în 1783, extras important, după cum o să se vadă în cele ce urmează, dar care nu suplinește documentul în întregul său.

⁶ *Suceava - File de istorie*, p. 470.

⁷ *Ibidem*.

unele lucrări istorice. Că afirmația de mai sus are o origine livrească este fără îndoială⁸. Care ar putut fi acestea ? Din câte putem întui sucevenii ar fi avut posibilitatea să cunoască unele lucrări istorice datorate unor moldoveni, fiind excluse alte surse. De fapt, ipoteze asemănătoare, din câte cunoaștem, nu au fost exprimate în alte arii istoriografice învecinate.

Ipoteze privind originea dacică a Sucevei (a cetății, a orașului ?) a fost formulată în variante diferite de Miron Costin și Dimtrie Cantemir. În ceea ce privește pe ultimul trebuie exclus întrucât avem serioase îndoieli că sucevenii noștri ar fi reușit să consulte edițiile germane, din 1769 și 1771, a celebrei opere *Descriptio Moldaviae* a principelui moldav⁹. În schimb, copii ale operei *De neamul moldovenilor* a lui Miron Costin puteau circula și la Suceava. Umanistul cronicar stăruind într-un capitol special asupra întemeietorilor cetăților Moldovei a formulat ambiguu o eventuală origine dacică a lor, între acestea fiind și Suceava¹⁰. Mai mult chiar, amintitul capitol despre cetățile Moldovei îl preia fără modificări majore fiul marelui cronicar, Nicolae Costin în *Letopisețul Țării Moldovei de la zidirea lumii până la 1601*¹¹. Deci putem presupune existența a cel puțin două surse la îndemâna sucevenilor. În Bucovina, la sfârșitul sec. al XVIII-lea, s-a semnalat circulația unor cronici¹² ca și copierea la mănăstirile Solca și Sucevița a unor miscelane care cuprindeau fragmente din cronicile lui M. Costin și N. Costin¹³, posibilitatea lecturării unor astfel de lucrări fiind reală.

Cine sunt acei daci la care se refereau magistrații suceveni ? Sunt două posibilități. Prima, care să-i vizeze chiar pe vechii daci, substratul autohton al românilor și, în cazul acesta, ar constitui una dintre cele mai vechi referiri, din mediul popular, la o astfel de ascendență dacică a unui oraș sau monument. Nu este exclusă nici o a doua posibilitate, aceea ca sucevenii să se fi referit conștient sau nu la o altă soluție și anume cea dată chiar de istoriografia consultată de ei. M. Costin¹⁴, urmat îndeaproape de fiul său N. Costin¹⁵ preiau o himeră a istoriografiei săsești din sec. al XVII-lea după care sașii ar fi urmașii dacilor¹⁶. Să se fi gândit sucevenii la rolul sașilor în debutul vieții urbane din Moldova la care fac referirii și alte izvoare ? Nu ne stă la îndemână o explicație satisfăcătoare. Și într-

⁸ Contrar unor afirmații hazardate, memoria colectivă a românilor, ca la mai toate popoarele romanice, a pierdut conștiința substratului; cf. totuși Ștefan Pascu, *Geto-dacii în conștiința poporului român*, în "File din istoria militară a poporului român", vol. 17, București, 1987, pp. 189-199 - cu multe generalități, fără analiza izvoarelor.

⁹ După cum arată așezarea ei (a Sucevei n.n.) și o oarecare asemănare a numelui aș crede că este Sandava din vechea Dacie - D. Cantemir, *Descriptio Moldaviae*, București, 1973, pp. 80 - 81.

¹⁰ Mare nevoie este a scrie de dânsule, de cine ar fii făcute, că cât am nevoie și cât am cercetat să știu ceva, de ce niim făcute sunt, un cuvânt, o pomenire n-am putut afla, cu mare jale. Și oricum, într-alt chip a fi nu poate, numai ce sunt făcute de dachii cei vechi ... Și așa și aceastalalte cetăți, cum ieste Suceava, Neamțul, Hotinul, Tighinea; însă pândzâle la toate cetățile acestea, cela cu al doilea rând, de domni sunt adaose ... - M. Costin, *De namul moldovenilor*, în *Opere*, ed. P. P. Panaitescu, București, 1958, p. 265. Aceiași ipoteză apare și în alte două opere a lui M. Costin și anume: *Cronica polonă* (ed. cit. p. 205) și *Poema polonă* (*Ibidem*, p. 222). Ultimele două opere subliniază numai concepția lui M. Costin, dar ele necirculând în Moldova nu au avut o influență în cazul de față.

¹¹ V. comentariul minușios a lui P. P. Panaitescu, *op.cit.*, p. 265.

¹² M. Iacobescu, *Din istoria Bucovinei*, vol. I (1774 - 1862), București, 1993, p. 320.

¹³ Olimpia Mitric, *Cartea românescă manuscrisă din nordul Moldovei*, București, 1998, pp. 94 - 95 și 329.

¹⁴ Dacii sunt strămoșii sașilor, podoaba popoarelor din Ungaria, care țin și azi și cele șapte cetăți - M. Costin, *Poema polonă* (ed. cit., p. 222). Ideea este reluată și în alte lucrări. A se vedea analiza istoriografică de o mare profunzime a lui Adolf Armbruster, *Dacoromano - Saxonica. Cronicari români despre sași. Români în cronică săsească*, București, 1980, p. 19.

¹⁵ *Ibidem*, p. 20.

¹⁶ *Ibidem*, pp. 110-111.

un caz și în celălalt afirmația fruntașilor Sucevei merită să fie mai atent cercetată și nu este lipsă de interes pentru studiul receptării istoriei în secolul al XVIII-lea.

Dacă trecutul le este cunoscut sucevenilor de la 1783 într-o măsură oarecum surprinzătoare, remarcăm, totodată, însușirea de către aceștia a curentelor ideologice ale veacului lor, ei subliniind și unele cauze interne a decăderii vieții urbane. Printr-un autentic mesaj iosefinist, ei se exprimă clar împotriva stărilor de lucruri medievale. "După cum dormitându-le rase monahale aproape în toate țările au știut să profite de vremurile de deplâns și totdeauna și-au ridicat castelele lor pe ruinele statelor, l-a fel s-a întâmplat și aici în țară, unde întunericul și fanatismul, care stăpânesc întreaga natură și legea lor, a favorizat scopul lor și jalnicele rămășițe ale acestui oraș, cu vechea cetate, reședința curții domnului țării etc., au ajuns în mâinile călugărilor și a câtorva proprietari care totdeauna au ridicat de la locuitorii Sucevei zeciuală, dijma, și îngreunează întreținerea lor."¹⁷ Credem că acest pasaj nu are nevoie de multe comentarii. Fruntașii Sucevei la 1783 și-au asumat, nu știm pe ce căi, o parte din ideile Veacului Luminilor.

Notabilitățile orașului de la 1783 dovedesc deci o cunoaștere a trecutului urbei lor. În acest caz ca și în altele nu trebuie să căutăm în declarațiile lor date riguroase, științifice, ele exprimă, mai degrabă, o cunoaștere generală, firească pentru nivelul istoriografiei din acea vreme, un eșantion al memoriei colective. Este normal să ne întrebăm cine erau aceste notabilități și care era pregătirea lor intelectuală. Alături de "bătrânii orașului Suceava", în fața comisiei militare de hotărnicie, la 1783, ca lideri se disting Costachi Borcilă și Gheorghe Tupilat; primul era jude municipal a recentului consiliu înființat numai cu câteva luni înainte, cel de al doilea era membru al acestui consiliu și starostele locuitorilor moldoveni¹⁸. Ambii sunt negustori, știitori de carte, dar despre pregătirea lor intelectuală nu avem nici un fel de date. În orice caz, ei dovedesc o anumită instrucție în cunoașterea trecutului, superioară chiar celei a reprezentanților clerului care au apărut în fața aceleiași Comisiei Aulice de Hotărnicie, fapt asupra căruia vom reveni. Putem să afirmăm numai că nici judele Costachi Borcilă și nici consilierul său, Gheorghe Tupilat nu erau intelectuali, ei fac parte din clasa burgheză în plină formare.

În legătură cu recuperarea istoriei de către suceveni la sfârșitul secolului al XVIII-lea s-ar putea sublinia și alte aspecte pe care lucrarea de față își propune să le releve succint.

Îmboldurile spirituale pentru cunoașterea trecutului, și nu avem nici un fel de dovezi că acestea ar fi avut prioritate, se întâlnesc, aici ca și în mai tot spațiu românesc, cu acelea venite din sfera intereselor practice, pentru apărarea vechilor drepturi de proprietate. Recursul la argumente și documente istorice este caracteristic veacului. Aici își are originea stăruința pe lângă membrii Comisiei Aulice de a se recupera documentele aflate la Zolkiew, după cum dovedește un document din 1784. "Acesta (regele Ioan Sobieski) l-a luat pe mitropolitul Dosoftei cu sine, și acesta moaștele lui Ioan cel Nou, împreună cu toate comorile și documentele, în Polonia, unde aceste relicve, după aproape 98 de ani, trebuie să aștepte la providența sceptorului lui Iosif al II-lea, ca să se întoarcă din nou, în locul lor de odihnă de odinioară, la biserica Mitropoliei din Suceava ..."¹⁹

Recursul la argumentele istoriei devenise imperativ în cazul litigiilor privind proprietățile funciare. Sucevenii și-au exprimat nemulțumirea față de delimitările făcute în 1783 de Comisia Aulică între terenurile Mitropoliei și cele ale târgului. De aici, un lung

¹⁷ *Suceava - File de istorie*, p. 471.

¹⁸ Mihai-Ștefan Ceașu, Emil I. Emandi, *Aspecte din evoluția economico-socială și urbană a orașului Suceava. II. Perioada 1786-1815*, în "Anuarul Institutului de Istorie "A. D. Xenopol", Iași, XXIX, 1992, pp. 119-121.

¹⁹ *Suceava - File de istorie*, p. 473.

conflict judiciar soluționat abia în 1841, conflict care a generat numeroase și voluminoase documente în care sunt combătute punct cu punct declarațiile îputerniciților Mitropoliei din Iași făcute în 1782 ca și cele de după această dată. Sunt invocate numeroase argumente juridice, dar nici cele istorice nu sunt omise. Astfel într-o întâmpinare din anul 1813 sucevenii adună și comentează o mulțime de documente care probează juridic că reprezentanții Mitropoliei din Iași au uzurpat o mare parte din moșia târgului, astfel încât "Cetatea Sucevei și cu două biserici ce au în deal în Tătăraș și cu locuri de casă și cu pivniță ce au fost măhălalele din vatra târgului Sucevei s-au rupt și au cuprins Mitropolia cu stăpânire, după cum s-a mai pomenit, cu samavolnicie prin puterile Mitropoliei"²⁰ În această dispută de redobândire a moșiei intervin și argumente pur istorice, dintre care cităm un fragment din întâmpinarea mai sus amintită: "... de vreme că târgul Sucevii au fost un oraș de căpetenie, unde scaun a țării domnesc au fost și rezădenția așijdere episcopescă, nu să poate să nu fi avut pământuri împrejurul lui de vremi dacă alte târguri mai mici după cum este Siretul sau Cernăuțul, care aceste târgșoare au fost supuse sub târgul Sucevei, așadar aceste târguri să află având moșii iară târgul Sucevii fiind târg de căpetenie și scaun domnesc, acum dară, după cum să vedi, nu are nimică cât pân la atâta au rămas..."²¹

Spre deosebire de orașeni, ancorați în lupta lor pentru existență, care își prezintă argumentele cu pragmatism și sulețe, reprezentanții clerului, deși aparțineau elitelor sociale, nu au un discurs istoric coerent. Cel puțin îputerniciții Mitropoliei din Iași prezenți în 1782, în fața Comisiei Aulice de Hotărâre pentru delimitarea proprietăților pe care le avea biserica mitropolitană, Sf. Gheorghe din Suceava, prezintă o documentație istorică ambiguă și o argumentație bazată pe vechile concepții juridice medievale. Situația nu credem că poate fi explicată exclusiv prin etnia grecească a celor doi îputerniciți, stareții Anania de la Burdujeni și Meletie de la Ilișești²².

Un aspect cu totul particular îl reprezintă atitudinea sucevenilor față de monumentele istorice. Inițial (în 1783), în momentul inventarierii bunurilor orașului, ei nu-și asumă nici un drept de proprietate asupra numeroaselor ruine ale diferitelor edificii fie ele laice (cele ale Cetății), fie ele bisericesti (nerevendicate nici de autoritățile eclesiastice superioare). Este drept, după cum se arată într-un document ulterior, că "târgul Suceava, la vremea hotărâtului moșiiilor au fost înspăimântat văzând o comisie așa mare înpăratească și atâta putere a Mitropoliei după cum au fost stăpânit în țarie și în bătaie, s-au înfricoșat"²³. Abandonarea interesului pentru ruine a fost episodică întrucât în numai un deceniu locuitorii Sucevei ajung să le apere în fața pericolului de-a fi demolate, declanșând o luptă plină de curaj, între anii 1791-1794, pentru salvarea ruinelor a două biserici, dintre care una era cea a vechii Mitropolii (biserica Mirăuți)²⁴. Jalba întocmită cu acel prilej în numele a 51 de orașeni și, după cum se menționează, acestora li se alătură "tot târgul", ne arată că cei 51 de petiționari nominalizați nu fac parte din elita orașenilor, nu apar magistrați și nici preoți români, ci numai meseriași și negustori, 11 dintre ei fiind chiar analfabeți. În jalba

²⁰ *Ibidem*, p. 587.

²¹ *Ibidem*.

²² Ambii prelați dovedesc că posedă informații vagi despre istoria Mitropoliei Moldovei, fie despre întemeierea ei, fie despre mutarea la Iași a acesteia, iar dreptul asupra proprietăților și-l justifică astfel: "Mitropolitul și-a menținut până acum aici moșiile sale numai prin mărturiile oamenilor evlavioși, care au mărturisit, cu carte de blestem, că acestea sau alte moșii au aparținut Mitropoliei" - *Ibidem*, pp. 460 - 464.

²³ *Ibidem*, p. 587.

²⁴ Isidor cav. de Onciul, *Biserica Mirăuților din Suceava*, în "Candela", Xi, 1892, p. 533-540, 600-612, 669-679; S. Reli, *Lupta românilor din Suceava cu stăpânirea austriacă pentru conservarea monumentelor religioase istorice din acest oraș în anii 1791 - 1794 (după documente oficiale inedite)*, în *Închinare lui Nicolae Iorga cu prilejul împlinirii vârstei de 60 de ani*, Cluj, 1931, pp. 360 - 371; M. Iacobescu, *op. cit.*, pp. 313 - 315.

sucevenilor se sublinia că cele două "... biserici de către noi târgoveții să păzia a fi în starea cea întreagă, a nu se risipi, că, cu vremuri, înmulțindu-se norodul să să poată acoperi și cele trebuincioasă a se face și a fi de slujbă" și jalba accentuiază mai departe "Osăbit ne rugăm ca biserica Mitropolia Veche, ce a rămas până acum întregă, să nu să străci, căci piatră aice, osăbit de biserici, și tot târgul să se facă din piatră, are de unde."²⁵. Nu putem distinge cu claritate ce precumpănea în această cauză: monumentul de cult sau cel istoric, se pare că întâietatea o avea primul. Formele de protest variate considerăm totuși că indică un început timid de înfiripare a conștiinței naționale, de asumare a unui trecut.

Deși ruinele bisericii vechii mitropolii, cunoscută și sub numele de Mirăuți, au fost cumpărate ulterior de către maiorul Ion Florea și donate în 1779 comunității ortodoxe, aceasta n-a fost în stare să o refacă întrucât "reclama multe cheltuieli pe care timpurile nu îngăduiau a le acoperi iar comunitatea nu putea să înzestreze preotul cu o sesie..."²⁶ Documentul citat este din anul 1815, când comunitatea ortodoxă ducea tratative pentru cedarea bisericii Mirăuți cultului luteran. Dacă primul argument este verosimil, cel de al doilea dă o dimensiune mentală ridicolă și meschină. Mult mai târziu, abia la sfârșitul secolului, în cu totul alte condiții istorice, biserica Mirăuți va fi restaurată.

Ar fi fost normal ca acțiunea viguroasă a sucevenilor pentru salvarea monumentelor amintite să fi generat și alte atitudini de acest gen. Din păcate, ea este singulară. Alte monumente (Curtea Domnească, Cetatea de Scaun) sunt ca și uitate. Câteva biserici rămân în paragină, dispariția unora se datează tocmai în această perioadă²⁷, iar altele sunt cedate unor confesiuni diferite²⁸. Dacă mirenii de rând au acționat curajos nu cunoaștem însă nici o atitudine exprimată de clerul ortodox sau din partea autorităților românești ale orașului, situație pe care nu ne o putem explica încă.

Circulația cărții manuscrise la Suceava atât cât poate fi intuită arată un climat intelectual modest. Nu posedăm date despre biblioteci și nici despre prezența cărților de istorie tipărite. Prima în ceea ce privește lectura mai cu seamă textele teologice, nu erau omise însă și alte genuri între care și romanele populare atât de gustate, despre care Miron Toacă (Lehr<er> von Sutzwa) spunea, în 1797, că "Istoriile sînt minunate dar nu sînt adevărate"²⁹, fapt care ne determină să credem că profesorul sucevean cunoștea și "istoriile adevărate".

Cu toate acestea, în Suceava, la sfârșitul secolului al XVIII-lea, exista o ambianță mai receptivă la istorie decât în alte locuri din Bucovina, prea numeroase erau urmele trecutului. Astfel, că "smeritul Vasile Popovici din târgul Sucevei", cunoscut ca zugrav din

²⁵ *Suceava - File de istorie*, pp. 511 - 514.

²⁶ M. Cărlășu, Șt. Lemny, *op.cit.*, p. 775.

²⁷ Merită a fi menționată o constatare mai târzie, dar ca consecință a atitudinii sucevenilor față de vestigiile istorice, cea înregistrată de Isidor cav. de Onciul (despre activitatea istoriografică a ilustrului teolog v. M. Ignat, *Un cercetător mai puțin cunoscut al vestigiilor aheologice din Bucovina - Isidor cav. de Onciul*, în "Suceava", XXIV - XXV, 1997 - 1998, pp. 343 - 346). Acesta consemna "... pe la anul 1877 întâmplându-mă în biserica Sf. Dumitru în Suceava am văzut tinda întreagă pardosită cu pietre de mormânt, se-nțelege luate de-n jurul bisericii. Între ele unele și de marmură și judecând după puținele rămășițe de ornamentică ce se mai aflau pe dânsle ele au fost lucrate cu multă măiestrie. Lucruri de acestea fiind în secolele trecute pe la noi foarte scumpe și rare, se vede că aceste lespezi au fost așezate pe momintele unor persoane distinse. De scrisoarea de pe ele care de bună seamă pentru noi în multe privințe ar avea interesare, nici o urmă. O bună parte din istoria noastră s-a șters pentru totdeauna cu picioarele, nu străine, ci ale noastre" - I. Onciul, *op.cit.*, p.536.

²⁸ O listă a lăcașurilor de cult dispărute la Emil I. Emandi, *Habitatul urban și cultura spațiului - studiu de geografie istorică. Suceava în secolele XIV-XX*, Iași 1986, pp. 242-248. Abia în anul 1887 autoritățile orașanești interzic distrugerea ruinelor Cetății declarate monument istoric - v. *Suceava - File de istorie*, p. 695.

²⁹ Olimpia Mitric, *op.cit.* p. 47 și 248.

câteva documente³⁰, picta pe pânză, în 1797, chipul voievodului Ștefan cel Mare, tablou păstrat și astăzi la Mănăstirea Putna, fiind în acele vremuri unul din rarele chipuri de voievozi ce anunța pictura de șevalet a portretului modern. Era expresia unei sensibilități noi față de figurile glorioase ale trecutului. Fizionomia lui Ștefan din portretul putnean era în tradiția iconografiei religioase, căpătând trăsăturile Mântuitorului și efigia de la Putna a influențat litografiile de mai târziu ale lui Gh. Asachi³¹.

Dacă artele plastice își caută subiecte între figurile glorioase ale istoriei s-ar părea că tot la Suceava, Ioniță Arhip (boier cunoscut și în calitate de copist) să fi compus în primul deceniu al sec. al XIX-lea o *Cronică rimată despre mazilirea lui A. Moruzi*³². Dacă se confirmă acest fapt, el ne trimite chiar la realizări istoriografice propriu-zise după moda acelor vremuri din lumea românească.

La sfârșitul acestui demers cu totul schematic putem remarca că istoria în Suceava a fost într-o anumită măsură o însoțitoare a spiritului, dar supusă îndeosebi diferitelor solicitări ale vieții practice și toate cele de mai sus sunt câteva din mărturiile episodice care dovedesc că sucevenii au raportări variate față de trecut. În schimb, monumentele orașului, cele care-i dădeau atâta individualitate, au rămas mai mult ca o mândrie nejustificată însă de fapte. Românii suceveni s-au dovedit neputincioși economic ca să-și salveze multe dintre monumentele trecutului și, din nefericire, de multe ori au fost indiferenți față de ele, dar, chiar și așa, își manifestau, din câte ori au avut prilejul, orgoliul de-a trăi în ambianța unui spațiu cu un trecut măreț.

Résumé

L'étude relève quelques aspects concernant le rapport au passé des Roumains de Suceava pendant des premiers habsbourgeois. Récepter l'histoire, à ce temps-là se trouvait dans la sphère des intérêts pratiques spécialement, la confirmation des propriétés foncières. On a des informations que l'histoire a été aussi, dans une certaine mesure, une composante de la spiritualité des habitants de Suceava, mais soumise aux sollicitations de la vie quotidienne, à cause de quoi, ils ont des rapports variés envers le passé, en fonction de la situation sociale.

³⁰ Despre existența unor pictori suceveni, v. *Suceava - File de istorie*, p. 508; V. Miron, N. Pentelescu, *Un zugrav sucevean necunoscut din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea*, în "Mitropolia Moldovei și Sucevei", XLVII, 1971, nr. 5-6, pp. 392 - 398.

³¹ Ștefan Lemny, *op.cit.*, p. 161.

³² Olimpia Mitric, *op.cit.*, p. 35 și 96.